

Het geheim van Hardenberg

1 mei 2016 | Auteurs: Gert-Jan Hospers

Dit artikel is verschenen in: geografie mei 2016

regionale geografie Hardenberg

Kennis



FOTO: ARJAN/Flickr

In de noordoosthoek van Overijssel ligt Hardenberg. Qua oppervlakte is het de grootste gemeente van Overijssel en toch relatief onbekend. Economisch gezien gaat het er prima, zelfs beter dan in Twente en Drenthe. Wat is het geheim van Hardenberg?

Op een vrijdagochtend eerder dit jaar ontbrak Edwin Evers in zijn eigen radioshow *Evers staat op*. De bekende 538-dj zat vast in een file op de A28 tussen Harderwijk en Ermelo, waar een ernstig ongeluk was gebeurd. Als het enigszins kan, slaapt Evers in zijn geboorte- en woonplaats Hardenberg. Het pendelen naar Hilversum heeft hij er graag voor over, want aan verhuizen moet hij niet denken. Evers is Hardenberger in hart en nieren. In een interview zei hij eens: 'Ik verheug me alweer op het weekend als ik met de jongens en broers in Hardenberg naar het voetballen ga. Dat is supergezellig. Die zaterdagmiddag, dat is het leukste

moment van de week.'

Overijsselse kopgroep

Niet alleen Edwin Evers is domweg gelukkig in Hardenberg. Ook veel andere Hardenbergers hebben een sterke sense of place. Door de week steken ze graag de handen uit de mouwen om in het weekend te kunnen ontspannen. Dat harde werken vertaalt zich ook in de statistieken. Economisch gezien hoort de gemeente Hardenberg tot de Overijsselse kopgroep: op zestigduizend inwoners zijn er ruim vierduizend bedrijven en bijna 25 duizend banen. Sinds 2000 is het aantal bedrijven met circa 30 procent toegenomen en is de werkgelegenheid met 17,5 procent gegroeid. De bedrijventerreinen in Hardenberg zijn gewild, vooral de locaties op en rond de Broeklanden. De afgelopen tien jaar kwam 57 procent van de bedrijven die er neerstreken van buiten de gemeente. De werkloosheid in Hardenberg ligt dan ook onder het nationale en provinciale gemiddelde. Noordoost-Overijssel, waarbinnen de gemeente Hardenberg een streekfunctie vervult, is economisch sterker dan buurregio's Twente en Drenthe. Dat is opvallend, want Twente heeft de reputatie innovatief te zijn en Drenthe wordt alom geprezen als toeristenmagneet. Hardenberg is onbekender, maar staat er beter voor.



KAART: EUROGLOBALMAP/KADASTER.NL

Gemeente Hardenberg

Dat deze gemeente niet zo sterk op ons netvlies staat, komt misschien omdat ze is samengesteld uit een groot aantal plaatsen. Na een gemeentelijke herindeling in 2001 vinden we op een landoppervlakte van ruim 312 vierkante kilometer – Hardenberg is de omvangrijkste gemeente van Overijssel en de tiende van Nederland – maar liefst 29 kernen. De grootste zijn Stad Hardenberg en Dedemsvaart met respectievelijk 19 duizend en 12 duizend inwoners. Balkbrug, Gramsbergen, Bergentheim en Slagharen hebben elk tussen de drieduizend en vierduizend inwoners. Voor de rest bestaat Hardenberg uit kleine nederzettingen, met soms prachtige namen als De Krim, Kloosterhaar en Schuinesloot. De gemeente mag dan Hardenberg heten, het betekent niet dat alle inwoners zich Hardenberger voelen. Stad Hardenberg en Dedemsvaart verschillen van elkaar, en Slagharen is wat anders dan Kloosterhaar. Sinds 2012 werkt Hardenberg samen met buurgemeente Ommen in de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg. De ambtelijke organisaties van beide gemeenten zijn gefuseerd om efficiënter te werken en een betere kwaliteit te leveren. Een samenvoeging met Ommen, die in één klap zou leiden tot de grootste gemeente van ons land, lijkt nog een brug te ver.

De bonte werver

Het is Hardenberg niet altijd voor de wind gegaan. Eeuwenlang was het een arm agrarisch gebied met keuterboeren die turf staken voor eigen gebruik. De rivier de Vecht en de Hessenweg die erlangs liep, vormden de enige verbinding met dit perifere landsdeel. Weliswaar was Hardenberg een scharnierpunt tussen Zwolle en het Duitse achterland, het handelsstadje bleef tamelijk klein. In de 19e eeuw werd het gebied rond Hardenberg deels ontgonnen. Dedemsvaart, Slagharen, De Krim en Bergentheim ontwikkelden zich tot veenkolonies met een grote toestroom van arbeiders.

Rond de turfwinning ontstonden industriële bedrijven, zoals turfstrooiselfabrieken en kalkbranderijen. Toen rond 1900 de meeste turf was afgegraven, waren vervangende bronnen van bestaan nodig. De landbouw kwam op, evenals de textielindustrie met firma's als Delana (wollen producten), Eltem (broeken) en De Bontweverij (theedoeken). De werkloosheid bleef echter aanzienlijk. Dat bracht de regering in de jaren 1950 ertoe Hardenberg aan te wijzen als ontwikkelingskern voor Noordoost-Overijssel. Dankzij investeringspremies vestigden zich nieuwe bedrijven in de regio, zoals Diamant (beton), Wallramit (hardstaal) en Wavin (pvc-buizen). De industrie in Hardenberg groeide gestaag.



FOTO: MALIBOY

In 1963 bouwde Hen Bemboom rond een oude boerderij 24 vakantiehuisjes die hij verhuurde met een shetlandpony. Nu trekt Attractiepark Slagharen meer dan een miljoen bezoekers per jaar.

Intussen leidde in Slagharen lokaal ondernemerschap tot Fabriekskantoor Wehkamp (1952). Met advertenties in radiobodes en damesbladen slaagde oprichter Herman Wehkamp erin matrassen, beddengoed en andere textielartikelen via postorder te verkopen. In 1955 verhuisde het bedrijf naar Dedemsvaart, waar het assortiment – te bestellen uit een catalogus – werd uitgebreid. Eind jaren '90 werden alle artikelen via internet aangeboden, waarmee Wehkamp uitgroeide tot een onlinewarenhuis. Slagharen is niet alleen de bakermat van Wehkamp, maar ook van Ponypark Slagharen. In 1963 bouwde ponyliefhebber Henk Bemboom rond een oude boerderij 24 vakantiehuisjes. Bij elk huisje leverde hij een echte shetlandpony en een wagentje. De rest is geschiedenis: met zo'n 1,1 miljoen bezoekers per jaar is Attractiepark Slagharen in binnen- en buitenland bekend. Ook de eigenzinnige ondernemer Hennie van der Most is zijn imperium in Slagharen gestart. In 1980 kocht hij de leegstaande theedoekenfabriek De Bontweverij op en transformeerde deze tot zwem- en saunacentrum De Bonte Weaver. Sindsdien heeft Van der Most allerlei oude panden opgekocht en verbouwd tot horeca- en amusementscentra, van de Hardenbergse evenementenhal tot Funpark Meppen in het Duitse Emsland.

Verborgene kampioenen

Zeventig jaar geleden noemde geograaf H.W. Keuning Hardenberg en omgeving een 'agrarisch landschap', waarbij hij de landbouw als 'regionaal stuwend, nationaal verzorgend' betitelde. Nog steeds is het met 8 procent van de banen een belangrijke werkgever. De Rundvee & Mechanisatie Vakdagen van Hardenberg behoren tot de grootste vakbeurzen van ons land. Naast veeteelt en akkerbouw is er verwerkende industrie. Zo heeft Plukon, een van Europa's grootste producenten van pluimveevlees, een vestiging in Dedemsvaart, terwijl in Balkbrug een productielocatie van Friesland-Campina Cheese staat. De landbouwsector is volop in beweging en ontwikkelt zich steeds meer tot innovatieve en duurzame *agribusiness*. Er zijn ook relaties met de vrijetijdseconomie, zoals bij de ontwikkeling van streekproducten (zie kader). Dé banenmotor van Hardenberg is echter de maakindustrie, goed voor 14 procent van de arbeidsplaatsen. Op de lokale bedrijventerreinen zijn een hoop industriële ondernemingen gevestigd. Ze zijn vooral actief op het gebied van

kunststoffen, metaal, machinebouw en de bouwsector. Qua dienstverlening blinkt Hardenberg uit in logistiek, groothandel en – mede vanwege het ziekenhuis – de zorg.

Veel van de industriële en logistieke bedrijven in Hardenberg zijn 'verborgen kampioenen', ondernemingen die bij het grote publiek onbekend zijn, maar wereldberoemd in de marktniche waarin ze actief zijn. Buizenproducent Wavin kent menig een nog wel, maar ooit gehoord van Profextru, Precisiemetaal, RSW, Moderna of Toppoint? Profextru is de grootste verwerker van gerecycled kunststof in Europa en produceert bijvoorbeeld waterkeringen en systeemwanden. RSW doet aan *robotistics* (robotica in de logistiek) en Moderna is een topper in duurzame textielreiniging. En grote kans dat een balpen die je als relatiegeschenk krijgt, bedrukt is bij Toppoint. Meestal zijn het middelgrote familiebedrijven in onopvallende gebouwen. Maar dat maakt hun klanten niets uit: ze komen af op de hoge kwaliteit en specifieke knowhow van de firma. Juist omdat de Hardenbergse ondernemingen hooggespecialiseerd zijn, zitten hun afnemers overal. Volgens de Duitse bedrijfseconoom Simon, die diverse boeken over het fenomeen verborgen kampioenen schreef, blijft dit type ondernemingen ook het liefst verborgen, omdat ze zo in alle rust kunnen werken. De vraag is echter of dat nog verstandig is in deze tijd waarin regio's hevig met elkaar concurreren om investeringen en talent.



FOTO: GEMEENTE HARDENBERG

Duurzame textielreiniger Moderna is een van de vele bedrijven die zich op of rond het bedrijventerrein de Broeklanden heeft gevestigd.

Protestantse ethiek

De economie van Hardenberg floreert hoofdzakelijk op eigen

kracht, wat een prestatie is voor een perifere plattelandsregio. Die endogene ontwikkeling is echter niet alleen een kwestie van fysiek-economisch factoren, zoals bedrijvigheid, specialisatie en innovatie. Behalve die 'hardware' speelt er nog iets anders mee: de 'software' oftewel de sociaal-culturele gebiedskenmerken. In Hardenberg zijn ondernemers van oudsher nauw met elkaar verbonden. Ze treffen elkaar in formele netwerken zoals industriekringen en business clubs, maar ook privé. Die inbedding zorgt voor een sterke binding met hun woonplaats. Ook al zijn de ondernemers over de hele wereld actief, ze willen hier hun bedrijf hebben. Voor een aantal van hen lopen de netwerken ook langs religieuze lijnen. In het leven van veel Hardenbergers is de protestantse of gereformeerde kerk een belangrijke factor, wat zich vertaalt in grote gezinnen en respect voor de zondagsrust. Door het relatief hoge geboortecijfer is Hardenberg een van de weinige grensgemeenten in ons land die niet krimpen. Volgens prognoses blijft de bevolking van de gemeente Hardenberg tot 2040 zelfs groeien.

Het is verleidelijk om deze religieuze factor mee te nemen bij de verklaring van de economische kracht van Hardenberg. Zo formuleerde de Duitse socioloog Max Weber de these van de protestantse ethiek: de calvinistische arbeidsmoraal zou het kapitalisme hebben gestimuleerd. De gedachte is dat strenggelovige ondernemers hard werken ('in het zweet des aanschijns') en het geld dat ze verdienen niet 'verkwisten', maar in hun bedrijf stoppen, waar de economie baat bij heeft. Maar als dat voor de gemeente Hardenberg opgaat, hoe zit het dan met de katholieke enclave Slagharen? In die kern is ook een hoop ondernemerschap. Het blijft een hachelijke zaak de regionale cultuur en levensfilosofie van de bevolking te duiden, laat staan te relateren aan economische ontwikkeling. Maar dat de mentaliteit een rol speelt, mogen we wel aannemen. Burgemeester Peter Sniijders zegt het zo: 'Ik merk dat bedrijven hier ook echt wat terug doen voor de gemeenschap. Hardenberg is een hechte samenleving, waar ondernemers net als de inwoners klaarstaan voor elkaar. Dat is misschien ook wel de voorwaarde voor het succes.'

Samenwerking

Dat het goed gaat in Hardenberg, betekent niet dat het zo blijft. Zo heeft Wehkamp een nieuw distributiecentrum geopend in Zwolle, waarmee een einde komt aan de bedrijfsactiviteiten in Dedemsvaart. En onlangs nog overwoog de provincie Overijssel om Hardenberg haar officiële 'streekfunctie' te ontnemen ten gunste van Twente, Zwolle-Kampen en Deventer. De tijd is voorbij dat de gemeente Hardenberg alles op eigen kracht kan doen. Strategische samenwerking met gemeenten en regio's in de buurt is nodig om sterker te staan in het ruimtelijk-economische speelveld. De ambtelijke fusie met de gemeente Ommen is al genoemd. Op economisch vlak trekt Hardenberg onder de vlag Vechtdal steeds meer op met buurgemeenten, getuige de toeristische campagne 'Vechtdal Overijssel: alle tijd' en het Ondernemershuis voor het Vechtdal. In het werkgelegenheidsprogramma *Vierkant voor Werk* heeft Hardenberg de handen ineen geslagen met de Drentse gemeenten Coevorden, Hoogeveen en Emmen. Veel wordt er ook verwacht van de komst van een snellere spoorverbinding met Twente via Almelo. En met de Regio Zwolle werkt de gemeente samen op onderwijs- en innovatiegebied. Zo ontwikkelde het Hardenbergse bedrijf SPEQ Innovation samen met Kennispoort Regio Zwolle een ballenpomp voor PEC Zwolle. Die wordt nu via de contacten van de voetbalclub in de markt gezet.



FOTO: RUUD KROL

De vrijetijdseconomie is belangrijk voor Hardenberg. De tuinen van Mien Ruys zijn hiervan slechts een van de voorbeelden.

Vrije tijd aan de Vecht

Bij vakantiegangers is buurgemeente Ommen veel bekender, maar ze weten Hardenberg steeds beter te vinden. En dat niet alleen vanwege Attractiepark Slagharen. De vrijetijdseconomie is goed voor 8 procent van de banen in de gemeente. Dat is relatief veel. Hardenberg heeft een scala aan toeristische accommodaties, zoals twintig kampeerterreinen en twintig minicampings, zeven bungalowparken, vier hotels en ruim veertig bed & breakfasts. De bezoekers komen vooral af op het groene buitengebied en het landschap van het Vechtdal en Reestdal, een van de redenen waarom Hardenberg werd genomineerd als Wandelgemeente van het Jaar 2014. Daarnaast trekken Speelvijver De Oldemeijer en de bijzondere tuinen van tuinarchitect Mien Ruys in Dedemsvaart een hoop publiek. Een interessante groeimarkt voor Hardenberg is het culinair toerisme. Hotel-restaurant De Bokkepruik dankt z'n Michelinster mede aan het gebruik van ingrediënten uit de directe omgeving. In de historische stadsboerderij De Baander zijn tal van streekproducten te koop, van bessenjam en boerenkaas tot vlees van Blonde d'Aquitaine-runderen. En wie een lokaal gebrouwen biertje wil proeven, moet naar Bierbrouwerij Mommeriete in Gramsbergen.

Afhankelijk van het vraagstuk kiest Hardenberg dus telkens haar partners: Ommen, het Vechtdal, Twente, Drenthe en de Regio Zwolle. Verdere samenwerking met Zwolle ligt sowieso voor de hand. Met name de laatste jaren laat de Hanzestad een sterke groei zien. Zwolle is in trek als kantoren- en bedrijfslocatie en ontwikkelt zich tot 'Manhattan aan de IJssel'. Door de centrale ligging en goede bereikbaarheid over de weg en het spoor fungeert Zwolle als scharnierpunt tussen het westen en noorden van ons land. Er lijkt zelfs sprake te zijn van een Oostas: een zone van sterke economische groei van Utrecht tot Meppel. Van die dynamiek kan Hardenberg als de 'tuin' van Zwolle nog meer profiteren. Daarvoor is optimale bereikbaarheid voor auto's een randvoorwaarde. Infrastructuur zorgt immers voor de link van de gemeente met de buitenwereld. Nu is het op de wegen naar en van Hardenberg druk, vooral tijdens de spits. Aanpassing van de N340, de verbinding naar Zwolle en naar de A28, is hard nodig om het verkeer soepeler en sneller te laten doorrijden. Daar hebben niet alleen bedrijven baat bij, maar ook bewoners en bezoekers.

Gewoon doen

Sinds 2013 profileert Hardenberg zich met de kreet 'De kracht van gewoon doen'. Die slogan is goed gevonden, zeker om de economie van deze gemeente te typeren. In dit geval is 'gewoon doen' dubbelzinnig. Enerzijds kun je de nadruk leggen op het 'doen': Hardenbergse ondernemers en werknemers hebben een doe-mentaliteit. Ze zeuren niet en gaan gewoon aan de slag. Anderzijds doen ze 'gewoon' over hun resultaten: ze slaan zichzelf niet op de borst. Hardenberg mag zich echter wel wat meer profileren, bij de provincie Overijssel, in Den Haag en bij brancheorganisaties, al was het maar omdat ze anders interessante kansen, fondsen en investeringen laat liggen. Tegelijkertijd zit zelfpromotie niet in de aard van de bevolking. Daarvan is 538-dj Edwin Evers het levende bewijs. Want op een interviewvraag hoe hij zichzelf zou typeren, antwoordde hij: 'Ik ben gewoon een Hardenberger. Ik ben vrij rustig en nuchter. De instelling en mentaliteit van deze omgeving, waar ik vandaan kom, zijn daar ook naar. En daar hou ik van.' Dat is waardevol en moet vooral zo blijven. Maar in de rest van Nederland mag het Hardenbergse geluid best wat vaker doorklinken.

Alle rechten voorbehouden

Lees [de gebruiksvoorwaarden & privacy policy](#)

© KNAG 2017